

27. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 7–8, ст. 50.

28. Про Рахункову палату : Закон України від 2 липня 2015 року № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 36, ст. 360.

29. Державне науково-виробниче підприємство «Геоінформ України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geoinf.kiev.ua/index.htm>.

УДК 342.922

КОМИССАРОВ С.А.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ПРОСТУПОК ПРОТИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ»

Стаття присвячена аналізу дефініції «проступок проти публічного порядку». З різних позицій науки адміністративного права розкрито похідні поняття «проступок», «делікт», «адміністративне правопорушення» та «публічний порядок», їх співвідношення та розкрито генезу впровадження їх у законодавство у різні історичні періоди. Підкреслено, що якщо історичний процес запровадження в законодавство поняття «проступок» є наслідком, головним чином, необхідності виокремлення злочинів серед інших протиправних діянь, то виникнення поняття «адміністративне правопорушення» в законодавстві західноєвропейських країн пов'язане із становленням і розвитком адміністративного судочинства (адміністративної юстиції). Запропоновано, що проступком проти публічного порядку необхідно визнати протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на публічний порядок і за яку законом передбачено відповідальність. При цьому наведено власне бачення проблеми розмежування та співвідношення термінів «правопорушення» і «проступок» – слід урахувати такі обставини: по-перше, проступок – категорія похідна від правопорушення; по-друге, визначальним фактором щодо розмежування й формулювання цих понять мають стати відповідні положення Конституції України. Встановлено, що при наданні характеристики проступку проти публічного порядку слід абстрагуватись від поняття «адміністративний проступок», «адміністративний делікт» та перейти до поняття «публічний проступок», «публічний делікт». Наголошено, що у цьому випадку це не звичайна зміна понять, а перехід від однієї моделі абстрагування до іншої, коли формуються не просто поняття цілісного правового явища, а шляхом аналізу відділяються його ідеальні структурні складові (елементи), що дасть змогу більш чітко висвітлити правову природу та соціальну сутність цього виду проступку. Запропоновано прийняття в державі єдиного законодавчого акту у сфері охорони публічного порядку, та виведення відповідних норм, що регулюють охорону публічного порядку, з-під дії положень Кодексу України про адміністративні правопорушення як таких, що не містять у своїй основі безпосередньо адміністративні управлінські відносини.

Ключові слова: проступок, публічний порядок, публічна безпека, правопорушення, адміністративне законодавство.

Статья посвящена анализу дефиниции «проступок против общественного порядка». С разных позиций науки административного права раскрыто производные понятия «проступок», «делект», «административном правонарушении» и «публичн- ный порядок», их соотношение и раскрыто генеза внедрение их в законодательство в разные исторические периоды. Подчеркнуто, что если исторический процесс

внедрения в законодательство понятие «проступок» является следствием, главным образом, необходимости выделения преступлений среди других противоправных деяний, то возникновение понятия «административное правонарушение» в законодательстве западноевропейских стран связано со становлением и развитием административного судопроизводства (административной юстиции). Предложено, что проступком против общественного порядка необходимо признать противоправной, виновное (умышленное или неосторожное) действие или бездействие, посягающее на общественный порядок и за которое законом предусмотрена ответственность. При этом приведены свое видение проблемы разграничения и соотношения терминов «правонарушения» и «проступок» – следует учитывать следующие обстоятельства: во-первых, проступок – категория производная от правонарушения; во-вторых, определяющим фактором по разграничению и формулировке этих понятий должны стать соответствующие положения Конституции Украины. Установлено, что при предоставлении характеристики проступка против общественного порядка следует абстрагироваться от понятия «административный проступок», «административный деликт» и перейти к понятию «публичный проступок», «публичный деликт». Отмечено, что в данном случае это не обычная смена понятий, а переход от одной модели абстрагирования к другой, когда формируются не просто понятие целостного правового явления, а путем анализа отделяются его идеальные структурные составляющие (элементы), что позволит более четко осветить правовую природу и социальную сущность этого вида проступка. Предложено принятие в государстве единого законодательного акта в сфере охраны общественного порядка, и вывод соответствующих норм, регулирующих охрану общественного порядка, из-под действия положений Кодекса Украины об административных правонарушениях как таковых, не содержащие в своей основе непосредственно административные управленческие отношения.

Ключевые слова: *проступок, публичный порядок, общественная безопасность, правонарушения, административное законодательство.*

The article is devoted to the analysis of the definition of “public misconduct”. From various positions of the science of administrative law derivative concepts of “misdemeanor”, “tort”, “administrative offense” and “public order”, their correlation and the genesis of their introduction into law in different historical periods have been revealed. It is emphasized that if the historical process of introducing into the legislation the concept of “misdemeanor” is a consequence, mainly, of the need to distinguish crimes among other illicit acts, then the emergence of the concept of “administrative offense” in the legislation of Western countries is associated with the formation and development of administrative judiciary. It has been suggested that a misdemeanor against public order must be recognized as illicit, guilty (intentional or negligent) act or omission which encroaches on public order and for which the law provides responsibility. It gives its own vision of the problem of demarcation and the relation between the terms “offense” and “misdemeanor” – the following circumstances should be taken into account: first, the misdemeanor is a category derived from the offense; secondly, the relevant provisions of the Constitution of Ukraine should become a decisive factor in the delineation and formulation of these concepts. It is established that in characterizing the misdemeanor against public order, one should abstract from the concept of “administrative misconduct”, “administrative tort” and move to the concept of “public misconduct”, “public tort”. It is emphasized that in this case it is not the usual change of concepts, but the transition from one model of abstraction to another, when not only the concepts of holistic legal phenomenon are formed, but by analysis its ideal structural components (elements) are separated, which will allow to clarify the legal nature more clearly and the social nature of this type of misconduct. It is proposed to adopt in the country a single legislative act in the field of public order protection, and to remove the relevant rules governing the protection of public order, from the effect of the provisions of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, which do not include directly administrative management relations.

Key words: *misdemeanor, public order, public safety, offenses, administrative law.*

Постановка проблеми. Зростання кількості порушень публічного порядку на фоні спаду виробництва та підвищення безробіття, погіршення криміногенної та економічної ситуації у нашій державі, що відбувається на фоні так званої «гібридної війни» Російської Федерації проти України, породжують у громадян невпевненість, невіру в те, що державні органи спроможні забезпечити нормальні умови для життя, праці та відпочинку. Таке становище потребує кардинальних заходів щодо реформування як законодавчої бази, так і філософії діяльності державних органів, основою якої повинно стати надання якісних послуг з обслуговування населення. У процесі такого реформування українського суспільства важливе місце посідає втілення запланованих реформ, що є життєво необхідним унаслідок змін в економічному, соціальному та політичному житті країни, що відбувається у останні роки. На цьому фоні особливої актуальності набуває питання вирішення проблеми щодо боротьби з проступками, окреме місце серед яких посідають проступки, що посягають на публічний порядок, які, з одного боку, є дуже близькими до низки злочинних діянь, а з іншого – характеризуються латентністю, що у свою чергу вказує на їх особливий статус щодо вироблення системи з їх профілактики та протидії.

І якщо стосовно злочинної діяльності на перший план, поруч з осудом суспільства, все ж таки виходить покарання, то стосовно особи, яка вчинила той або інший проступок, в тому числі і адміністративний, головним завданням діяльності, як правоохоронних органів, так і суспільно-політичних інститутів виступає виховання громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У останній час у науковій періодиці точаться дискусії стосовно застосування та співвідношення термінів «публічна безпека», «публічний порядок», «громадський порядок», «громадська безпека» тощо. Окремі аспекти окресленої наукової проблеми у різні часи досліджувалися в працях В.В. Доненка, В.О. Заросила, І.В. Зозулі, М.В. Лошицького, В.В. Малікова, А.А. Манжули, Р.С. Мельника, А.М. Подоляки, С.В. Петкова, О.Ю. Прокопенка, О.Ф. Кобзаря та багатьох інших вітчизняних науковців.

Незважаючи на наявність наукових досліджень, пов'язаних із зазначеними вище поняттями, вважаємо, що питанню проступків проти публічного порядку приділена не достатня увага.

Метою статті є проведення дослідження теоретичних аспектів визначення дефініції «проступок проти публічного порядку» в умовах реалізації в Україні реформи правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. Розкриття терміну «проступок проти публічного порядку» неможливе без аналізу його складових, зокрема дефініції «проступок». Загалом, проступок як певну категорію можна розглядати з різних точок зору. Наприклад, у загально-соціальному значенні проступок розглядається як антисоціальна або шкідлива для суспільства дія, яка спрямована на знищення основ цивілізованого життя та порушує норми, що зафіксовані правовими кодексами держави [1, с. 20]. Історія законодавства про проступки не є тривалою. Виділення проступків проти публічного порядку в окрему категорію публічних проступків, так само, як відокремлення окремого виду правової відповідальності – публічно-правової, це здебільшого продукт розвитку права у ХХ ст. Так, у дорядянський період у законодавстві не було чітких відмінностей між злочином і проступком. Обидва ці поняття розглядалися як злочини, що розрізняються ступенем суспільної небезпеки [2, с. 32-36]. З іншого боку, як відзначають учені, не було розмежувань і в предметній відмінності застосовуваних поліцейськими органами заходів примусу: всі дії поліції, спрямовані на попередження, припинення і розкриття злочинів і проступків проти публічного порядку, належали до розряду примусу [3, с. 63] (тоді як у сучасному розумінні ці заходи можуть охоплюватися кримінальним правом і процесом, кримінально-виконавчим правом).

Зауважимо, що якщо історичний процес запровадження в законодавство поняття «проступок» є наслідком, головним чином, необхідності виокремлення злочинів серед інших протиправних діянь, то виникнення поняття «адміністративне правопорушення» в законодавстві західноєвропейських країн пов'язане із становленням і розвитком адміністративного судочинства (адміністративної юстиції). Інститут адміністративної юстиції як правова реальність є результатом реалізації ідей Великої французької революції 1789–1794 рр. Саме вони сформулювали розуміння необхідності контролювати дії адміністрації. Мета такого контролю – забезпечити відповідальність адміністрації за рішення, які порушують права громадян та інших суб'єктів громадянського суспільства. Інструментом, за допомогою якого: встановлюються юридичні обмеження щодо вільного розсуду адміністрації у прийнятті управлінських рішень; здійснюється захист громадянина перед адміністрацією, – стає адміністративна юстиція (адміністративні суди, адміністративні трибунали тощо). Рішення адміністрації, які порушують права громадян (та інших суб'єктів громадянського суспільства), починають розумітися як «адміністративні правопорушення» [4, с. 22].

Натомість, у СРСР із самого початку поняття «адміністративне правопорушення» та «проступок» нормативно ототожнювались, що підтверджується положенням ст. 7 Основ законодавства РСР та союзних республік про адміністративні правопорушення, прийнятих 23.10.1980 р., які містять дефініцію терміну «адміністративне правопорушення (проступок)» [5]. Цей підхід залишився і в чинному законодавстві, так, ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначає, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на публічний порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [6, с. 34].

На сьогодні для наукових і практичних цілей створені різні класифікації правопорушень (деліктів). Делікт (лат. *delictum* – провина, проступок) – це правопорушення, тобто незаконна дія, проступок, злочин. У римському праві – заподіяння шкоди іншій особі, її сім'ї або майну, порушення правового припису або заборони» [7, с. 55]. Правопорушення розрізняються між собою за ступенем суспільної небезпеки (шкідливості), яка, у свою чергу, визначається цінністю об'єкта протиправного посягання, змістом протиправного діяння, часом, засобами, розміром та характером заподіяної шкоди, формою та ступенем вини правопорушника, інтенсивністю протиправних дій, їх мотивацією, особистими характеристиками правопорушника тощо. Також проводиться класифікація за об'єктами посягання, за суб'єктами, за процедурами їх розгляду тощо [8, с. 26].

О.Ф. Скаун та С.В. Петков наводять такий приклад розподілу (класифікації) правопорушень за ступенем небезпеки (шкідливості):

1) злочини – це передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), яка полягає у посяганні на суспільний лад держави, її політичну й економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян, а так само інше суспільно небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом, яке полягає у посяганні на правопорядок (наприклад, убивство людини) [9, с.458]. Злочини розрізняються між собою за об'єктами посягання, за суб'єктами, за поширеністю, за ознаками об'єктивної і суб'єктивної сторін та іншими критеріями, внаслідок чого можна виділити господарські злочини, військові злочини, службові (адміністративні) злочини [10, с.594];

2) проступки відрізняються від злочинів меншим ступенем суспільної небезпечності. Це незначні правопорушення, що завдають шкоди особі, суспільству і є підставою для притягнення особи, яка вчинила проступок, до передбаченої законом відповідальності. Якщо суспільно небезпечний проступок не передбачений кримінальним законом, він злочином не визнається. Якщо проступок має всі ознаки, перелічені в кримінальному законодавстві, але не має підвищеного ступеня суспільної небезпечності, він також не може бути визнаний злочином. Для особи, яка вчинила злочин і притягнена до відповідальності, законом як наслідок цього передбачена судимість, тоді як притягнення особи до відповідальності за проступок не передбачає судимості. Проступки можуть бути: конституційні, дисциплінарні, адміністративні, матеріальні, цивільно-правові [9, с. 458].

Необхідно констатувати той факт, що останнім часом запропоноване законодавством визначення проступку ставиться вченими під сумнів. Так, ототожнення на законодавчому рівні понять «адміністративне правопорушення» і «проступок» («адміністративний проступок») викликає заперечення вчених з адміністративного права. Сучасна потреба та процес реформування законодавства України взагалі й адміністративного законодавства, зокрема, також визначає необхідність вирішення проблеми визначення місця проступку серед інших правопорушень, особливо адміністративних. Це має не лише теоретичне (навчальне або пізнавальне), а й велике практичне значення, що потребує максимальної точності використання термінології в наукових дослідженнях та правотворчому процесі [11, с. 144]. Виходячи із цих міркувань, доцільно зупинитись на тлумаченні наведених вище понять та співвідносних з ними термінів, що, у свою чергу, передбачає як правовий, так і лінгвістичний аспект.

Проступки-делікти – це порушення, які завдають шкоди особистості, суспільству, державі та є підставою притягнення порушника до передбаченої відповідальності. Насамперед, слід зауважити, що в сучасній українській мові неоднозначно розкриваються поняття «проступок» та «правопорушення». Порушення – відхилення від правил, відступ від законів; порушувати – робити що-небудь усупереч наказові, закону [12, с. 597-598]. Проступок – вчинок, що порушує які-небудь норми, правила поведінки, загальноприйнятий порядок; провина [12, с. 817]. Відтак порушення – це недотримання системи правил, тоді як проступок – невиконання певного виду конкретно визначеної норми, правила поведінки [13]. Правопорушення досліджується в соці-

ально-філософському та юридичному форматах та визначається як системне, багатогранне, антисоціальне явище; як вид конфліктної поведінки, сутність якого полягає в тому, що воно завдає шкоди суспільним відносинам, правам та інтересам особистості, суспільства й держави в цілому [14, с. 11].

В.С. Стефанюк висловлював думку про те, що адміністративним правопорушенням слід вважати будь-яке порушення норм адміністративного права, тоді як адміністративним проступком – протиправне діяння, за яке законодавством передбачено накладання адміністративних стягнень [15, с. 13]. С.В. Ківалов вважає, що поняття «адміністративне правопорушення» за своєю сутністю є набагато ширшим, ніж поняття «адміністративний проступок», оскільки включає в себе всі протиправні дії, що наявні у сфері державного управління. Адміністративний проступок включає в себе тільки ті протиправні дії, за які настає адміністративна відповідальність [16, с. 129].

Вивчаючи проблеми понятійно-теоретичного аспекту адміністративного делікту, О.І. Остапенко вважає, що їх розв'язання неможливе без визначення категорійно-понятійного апарату адміністративного правопорушення (делікту) [17, с. 73, 83, 167]. Характеризуючи актуальність делікту, автор співвідносить його з поняттям «адміністративний проступок», ототожнюючи таким чином поняття «адміністративне правопорушення», «делікт» та «адміністративне правопорушення». Думку, схожу з позицією О.І. Остапенка щодо співвідношення понять «адміністративне правопорушення» і «адміністративний проступок», висловлює А.С. Васильєв, який зазначає, що адміністративна відповідальність застосовується щодо організаційно не підпорядкованих суб'єктів за порушення адміністративно-правових обов'язків, які утворюють склад особливого правопорушення – адміністративного проступку. Досліджуючи поняття і склад підстав відповідальності, автор у своїй праці використовує виключно поняття «адміністративний проступок» [18, с. 196].

Продовженням такого підходу є думка, висловлена колективом авторів, які вважають, що в КУпАП одночасно використовуються й ототожнюються два терміни і тим самим два поняття – «адміністративне правопорушення» та «адміністративний проступок». Проте ці поняття не тотожні, оскільки адміністративне правопорушення передбачає порушення будь-якої адміністративно-правової норми – незалежно від того, чи передбачено за це відповідальність. Адміністративний же проступок слід розглядати як вид адміністративного правопорушення, за яке встановлено адміністративну відповідальність [19, с. 15]. Схоже міркування висловлює і російський адміністративіст Д.М. Бахрах, підкреслюючи, що не всі порушення норм адміністративного права є адміністративним проступком. І водночас адміністративними санкціями охороняються численні норми конституційного, трудового, цивільного, земельного та інших галузей права. Адміністративний проступок, на його думку, – діяння, що порушує норми адміністративного та інших галузей права, які охороняються адміністративними стягненнями. Реалізація адміністративних санкцій не обов'язково супроводить адміністративний проступок, але можливість їх застосування є його обов'язковою властивістю [20, с. 349-350].

Л.О. Андреева, А.Г. Богданов зауважують, що для розмежування адміністративного правопорушення та проступку основним визначальним поняттям є суб'єкт правовідносин. Розрізняють загальний та спеціальний суб'єкт адміністративної відповідальності. Спеціальний суб'єкт – особи, які мають особливі права, здійснюють особливий вид діяльності (наприклад, посадові особи); особливий суб'єкт – особи, які несуть відповідальність в особливому порядку (наприклад, військовослужбовці). Проступок – факт реальної дійсності. Склад проступку – логічна конструкція, правове поняття про нього, яке відображає істотні властивості реальних явищ, тобто конкретних антисуспільних дій. Законодавець не створює ознак проступків, а лише відбирає з них істотні, відмінні та конструє склади. Логічна конструкція у праві і є обов'язковою частиною нормативної основи відповідальності [21].

Відтак, можемо зробити висновок, що поняття «адміністративне правопорушення» та «адміністративний проступок» («проступок»): по-перше, розглядаються як синоніми; по-друге, перший термін підмінює другий. Таке розуміння співвідношення зазначених понять і закріплення їх у законодавстві, на нашу думку, є не досить виправданим, якщо врахувати два моменти:

1) Конституцією України (п. 22 ст. 92) закріплено лише термін «адміністративне правопорушення», а відповідно до ст. 8 Основного Закону України Конституція має найвищу юридичну силу, а відтак закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і мають відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії [22];

2) у теорії права, насамперед, досліджується правова природа правопорушення, а вже через нього виводиться поняття проступку.

Висловлюючи власне бачення термінів «правопорушення» і «проступок», вважаємо, що при цьому слід урахувати такі обставини: по-перше, проступок – категорія похідна від правопорушення; по-друге, визначальним фактором щодо розмежування й формулювання цих понять мають стати відповідні положення Конституції України [23, с. 143].

Проступок та правопорушення, на нашу думку, слід розглядати як окреме та загальне, диференційовано закріплюючи в законодавстві систему відповідних адміністративних стягнень, порядок їх накладення та виконання юрисдикційними органами [24, с. 72]. Звичайно, як злочин, так і проступок можуть бути вчинені особою під час діяльності в будь-якій сфері. Але в першому випадку особа несе публічну відповідальність, а в другому – кримінальну.

Надана характеристика дає змогу перейти безпосередньо до висвітлення питання з'ясування правової сутності проступку проти публічного порядку. Одним з перших у новітній історії українського адміністративного права до характеристики проступку проти публічного порядку звернувся професор І.П. Голосніченко в монографії «Попередження корисливих проступків заходами адміністративного права» (1991 р.). Свою увагу він зосередив на визначенні місця адміністративного проступку серед інших видів протиправної поведінки, розпочав дискусію щодо співвідношення суспільної небезпечності та шкідливості в ознаках адміністративного делікту, здійснив аналіз фактора небезпечності суб'єкта порушення як одного з критеріїв розмежування адміністративних проступків і злочинів. Поняття «шкідливість», на думку вченого, виступає в ролі родового щодо поняття «небезпечність». Проступки мають різний ступінь шкідливості, який може підвищуватись і сягати нової якості – суспільної небезпечності [25, с. 3-5]. Аналізуючи підстави публічної відповідальності за вчинення проступку проти публічного порядку, Д.М. Лук'янець доходить висновку, що фактичну підставу відповідальності становить проступок. У своєму дослідженні автор не розмежує ці два поняття – поперемінно їх використовує, характеризуючи ознаки, елементи складу правопорушення і проступку [26, с. 45-49].

Слід зауважити, що основним нормативним актом щодо регулювання відповідальності за проступки проти публічного порядку є КУпАП. У ньому вміщуються норми, що регулюють і охороняють матеріальні і процесуальні суспільні відносини у сфері публічної влади. У загальних положеннях закріплюються завдання та система законодавства про публічну відповідальність, компетенція і повноваження державних органів і органів місцевого самоврядування щодо вирішення питань про проступки, запобігання їм, виявлення та усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню, чинність законодавства та забезпечення режиму законності при провадженні у справах про проступки.

Висновки. Вважаємо, що при характеристиці проступку проти публічного порядку слід абстрагуватись від поняття «адміністративний проступок», «адміністративний делікт» та перейти до поняття «публічний проступок», «публічний делікт». У цьому випадку це не звичайна зміна понять, а перехід від однієї моделі абстрагування до іншої, коли формуються не просто поняття цілісного правового явища, а шляхом аналізу відділяються його ідеальні структурні складові (елементи), що дасть змогу більш чітко висвітлити правову природу та соціальну сутність цього виду проступку.

Враховуючи вище викладене вважаємо, що проступком проти публічного порядку необхідно визнати протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на публічний порядок і за яку законом передбачено відповідальність.

Отже, з урахуванням попередніх висновків щодо розуміння терміну «публічний порядок», необхідності прийняття єдиного законодавчого акту у відповідній сфері та, у зв'язку із цим, виведення відповідних норм, що регулюють охорону публічного порядку, з-під дії положень Кодексу України про адміністративні правопорушення [27] як таких, що не містять у своїй основі безпосередньо адміністративні управлінські відносини, ми робимо висновок про те, що проступок проти публічного порядку доцільно розглядати саме як вид публічного проступку.

Список використаних джерел:

1. Бачинин В.А. Философия права : краткий словарь. В.А. Бачинин, В.П. Сальников. СПб. : Лань, 2000. 400 с.
2. Бахрах Д.Н. Административная ответственность граждан в СССР. Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1989. 204 с.
3. Агапов А.Б. Административная ответственность : учебник. М. : Статут, 2000. 250 с.
4. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. В.К. Колпаков. К. : ЮрінкомІнтер, 2008. 258 с.

5. Основы законодательства союза ССР и союзных республик об административных правонарушениях (приняты ВС СССР 23.10.1980) URL: http://www.lawrussia.ru/texts/legal_346/doc346a803x554.htm.
6. Кодекс Украины об административных правонарушениях : научно-практический комментарий. А.С. Васильев, Е.В. Додин, О.П. Подцерковный и др. ; под общей ред. А.С. Васильева, А.И. Миколенко. Х., 2008. 1024 с.
7. Юридична енциклопедія : в 6 т. Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : Укр. енцикл., 1999. Т. 2. 744 с.
8. Бугайчук К.Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2002. 243 с.
9. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Харьков : Консум, 2006. 656 с.
10. Петков С.В. Класифікація проступків за ознаками: теоретичні та практичні питання. Право та управління. 2012. № 2. С. 591–614.
11. Манжула А.В. Проступок: Історія виникнення поняття, ознаки та особливості прояву в законодавстві. Митна справа. 2011. № 4 (76). Ч. 2. С. 142–148.
12. Новый тлумачний словник української мови : в 4 т. Укл. В. Яременко, О. Сліпушко. К. : Аконіт, 1998. Т. III: О-Р. 927 с.
13. Манжула А.А. Дефініція «проступок» як категорія публічно-правової відповідальності. Форум права. – 2011. – № 3. – С. 505–511.
14. Гогин А.А. Общая концепция правонарушений: проблемы методологии, теории и практики : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра юрид. наук : 12.00.01. Тольятт. гос. ун-т. Тольятти, 2011. 40 с.
15. Стефанюк В.С. Правова обумовленість запровадження адміністративної юстиції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київськ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2000. 20 с.
16. Адміністративне право України : підручник. За заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса : Юрид. літ., 2003. 896 с.
17. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку. Л. : Львівський ін-т внутрішніх справ при Українській академії внутрішніх справ, 1995. 312 с.
18. Васильев А.С. Административное право Украины (Общая часть) : учеб. пособ. Харьков : Одиссей, 2003. 288 с.
19. Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. За заг. ред. А.Т. Комзюка. 2-ге вид., перероб. і доп. Х. : Ун-т внутр. справ, 2000. 99 с.
20. Бахрах Д.Н. Административное право России : учеб. для вузов. М. : НОРМА, 2002. 640 с.
21. Андреева Л.А., Богданов А.Г. К вопросу разграничения административного правонарушения и проступка. URL: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/3542-2012-08-14-04-39-06>.
22. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
23. Манжула А.А. Правова основа відповідальності за вчинення проступків, що посягають на громадський порядок. Вісник Харківського національного університету ім. В.М. Карамзіна. Серія «Право». 2011. № 988. С. 140-145.
24. Манжула А.А. Адміністративна відповідальність за проступки, що посягають на громадський порядок: проблеми та перспективи їх вирішення. Право і безпека. 2011. № 4. С. 67–72.
25. Голосніченко І.П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. Вища школа, 1991. 207 с.
26. Лук'янець Д.М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку : монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 220 с.
27. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.